

DREPTUL CANONIC ÎN EPOCA POSTMODERNĂ

Prof. univ. dr. pr. Maximilian PAL,

Institutul Teologic Romano-Catolic Franciscan din Roman (NT)

La 9 noiembrie 1989, Zidul Berlinului, care diviza Germania și Europa în două a căzut și putem afirma că odată cu acest eveniment se încheie și secolul XX, care după cum afirmă istoricul Eric John Hobsbawm a fost un „secol scurt”, pentru că este cuprins între două date 1914 și 1989. În acest interval de timp se verifică criza ideologiilor. Toate marile ideologii politice apun și singura care pare că a învins este economia de piață, însă este vorba despre o victorie *a la Pirus* pentru că de ani buni acest sistem nu reușește să asigure un loc sigur de muncă și nici să garanteze siguranța economiilor. Inclusiv rolul intelectualilor s-a schimbat pentru că nu mai elaborează noi filosofii sau ideologii, dar își schimbă des orientările. Am intrat în post-modernism. Proiectul modernității, care s-a axat pe cele trei mari “metanarațiuni” (Iluminismul, Idealismul, Marxismul) a falimentat. În acest context,

Biserica este invitată să cerceteze semnele timpului și să le interpreteze în lumina Evangheliei, astfel încât să poată răspunde, într-un mod adaptat fiecărei generații, la întrebările fără sfârșit ale oamenilor asupra sensului vieții prezente și viitoare și asupra

relației reciproce dintre ele. Unicul lucru care îl putea face la vremea respectivă era să-și deschidă larg ferestrele pentru a intra o briză de aer curat prin convocarea unui Conciliu ecumenic pastoral și revizuirea legislației Bisericii, adică a Codului de Drept canonic. Prin documentele Conciliului Vatican II (4 Constituții, 9 Decrete și 3 Declarații), Biserica pornește de la considerațiile enumerate mai sus pentru a da răspunsuri la marile întrebări: ea pornește de la viața de zi cu zi a fiecăruia, de la miezul marilor evenimente ale istoriei, de la greutățile și de la bucuriile umane, de la relațiile interpersonale. În fața provocărilor curentelor moderniste și postmoderniste, Magisteriul pontifical nu a rămas străin față de aceste transformări, dar s-a ocupat îndeaproape și de reînnoirea Dreptului canonic care să reflecte în totalitate eclesiologia Conciliului.

(continuare în pag. 13)

Biserica este invitată să cerceteze semnele timpului și să le interpreteze în lumina Evangheliei, astfel încât să poată răspunde, într-un mod adaptat fiecărei generații, la întrebările fără sfârșit ale oamenilor asupra sensului vieții prezente și viitoare și asupra relației reciproce dintre ele.

Prin intervenții punctuale, fie Papa Paul al VI-lea, fie Ioan Paul al II-lea, cât și Papa Francisc au oferit orientări doctrinale clare, însoțind astfel reînnoirea legislativă.

Pentru Paul al VI-lea, Dreptul canonic nu poate să nu fie în relație cu teologia vremii și cu celelalte științe sacre. Pornind de la eclesiologia Conciliului Vatican II, el îi îndeamnă pe canoniști să imprime dreptului canonic fizionomia sa particulară. Așa cum avea să afirme mai târziu: „Dreptul canonic trebuie să se configureze ca un drept de comuniune, un drept al Duhului, un drept al dragostei”¹.

Și pentru Ioan Paul al II-lea, Dreptul canonic este ceva natural pentru viața Bisericii. În Biserică, subliniază Ioan Paul al II-lea, primatul trebuie să fie dat iubirii, harului și carismelor. Misiunea dreptului, îndeosebi a Codurilor, este de a face mai ușoară dezvoltarea organică a acestor elemente, fie în viața societății ecleziale, fie și în viața fiecărei persoane care îi aparține. Scopul dreptului este realizarea comuniunii ecleziale². Astfel, comisiile pentru redactarea Codurilor de Drept canonic au stabilit unele puncte de convergență și consens:

1). În ceea ce privește natura și funcția Dreptului canonic: s-a trecut de la categoriile fundamentale iusnaturaliste, care au dominat în perioada anterioară Conciliului Vatican II și care au modelat Dreptul canonic după Dreptul civil, la categoriile eclesiologice, punând în valoare documentele Conciliului Vatican II, care cerea ca noul Cod de Drept canonic să țină cont de misterul Bisericii. Conform Constituției dogmatice *Lumen gentium*, doctrina canonistă a început să considere dreptul ca o realitate ce face parte din natura Bisericii, care este în același timp umană și divină, spirituală și temporară, comuniune și societate, o realitate „sacramentală” structurată în mod juridic.

2). S-a dus la îndeplinire o reformă legislativă vastă, prin promulgarea celor două Coduri, Codul de Drept Canonic pentru Biserica Catolică de Rit latin (1983) și Codul Canoanelor Bisericilor Orientale Catolice pentru

Bisericile Catolice de Rit oriental (1990) și reforma Curiei Romane prin Constituția apostolică *Pastor Bonus* (1988). Este o normativă ce ține cont de auto-înțelegerea pe care Biserica o are astăzi despre sine. Dacă la aceste reforme importante se adaugă producția legislativă a Bisericilor particulare și a Conferințelor episcopale, actualizarea textelor legislative făcută de Institutele de Viață consacrată și de Societățile de Viață apostolică și de celelalte asociații de credincioși, trebuie să spunem că astăzi corpul legislativ al Bisericii este reînnoit profund.

3). Între experții în Drept canonic există următoarele puncte de convergență: a) dreptul există în Biserică și acest fapt este conform cu natura sa: este vorba de un adevăr istoric ce nu poate fi contestat; b) el trebuie înțeles pornind de la misterul Bisericii – noțiune ce trebuie explicată în lumina Constituției dogmatice *Lumen gentium* nn. 1; 7-8 și, prin urmare, trebuie să aibă aceleași caracteristici exterioare ca ale Bisericii; c) juridicul bisericesc nu poate fi considerat ca o impunere autoritară prevăzută cu sancțiuni, chiar de origine transcendentă, și nici nu se bazează exclusiv pe aspecte umano-naturale. Juridicul bisericesc își află originea și sensul în Dumnezeu, în revelație, în natură, în istorie, în Cristos; este înzestrat cu medieri umane; poate fi pe deplin înțeles numai în „sacramentalul” bisericesc; d) între Dreptul canonic și dreptul civil există o corelație foarte strânsă, ce trebuie aprofundată

și precizată, evitând asimilarea unuia în celălalt. Dreptul canonic se manifestă în contact cu viața socială și cu toate culturile juridice din lumea aceasta, configurându-se în conformitate cu exigențele timpurilor; e) în Dreptul canonic un loc important îl ocupă așa-numitul „drept divin”: el cuprinde norme supraordonate altor norme, nemodificabile, care inspiră și reglementează întreaga legislație canonică.

Papa Paul al VI-lea, într-un discurs adresat membrilor Tribunalului de la Rota Romana afirma: „Dreptul canonic își are fundamentul în Cristos, Cuvântul Întrupat, și de aceea are valoare de semn și de instrument de mântuire, acest lucru se realizează prin lucrarea Duhului, care îi dă putere și vigoare. Așadar, Dreptul canonic trebuie să exprime viața Duhului, să producă roadele Duhului, să reveleze imaginea lui Cristos. Pentru aceasta, Dreptul canonic este un drept ierarhic, o legătură de comuniune, un drept misionar, un instrument de har, un drept al Bisericii”³.

4) Pentru Papa Francisc, de pie memorie, Postmodernismul contemporan este o epocă de mari contradicții: credința coexistă cu necredința, valoarea, cu non-valoarea, progresul, cu regresul, recompunerea întregului fărâmițat aducând perifericii spre centru. În acest context își fixează programul său pontifical prin Exortația apostolică: *Evangellii gaudium* (14 februarie 2014): „*Bucuria evangheliei umple inima și viața celor care se întâlnesc cu Isus. Cei care se lasă mântuiți de El sunt eliberați de păcat, de tristețe, de golul interior, de izolare. Cu Isus Cristos mereu se naște și se renaște bucuria. În această exortatie doresc să mă adresez credincioșilor creștini, pentru a-i invita la o nouă etapă evanghelizatoare marcată de această bucurie și pentru a arăta căi pentru drumul Bisericii în următorii ani*” (nr. 1).

Conform acestui program pontifical, Papa Francisc din proprie inițiativă aduce câteva modificări actualului Cod de Drept canonic, prin instrumentul pe care îl are la îndemână, și anume: Scrisoarea apostolică, dată în formă de *motu proprio*. Spre exemplificare vom enu-

mera cele mai importante: *Mitis Iudex Dominus Iesus* (15 august 2015), prin care reformează procesele cu privire la cauzele de declarare a nulității căsătoriei; *De concordia inter Codices* (31 mai 2016), prin care concordă unele canoane din Codul de Drept canonic latin cu cele existente în Codul Canoanelor Bisericilor Catolice Orientale; Constituția apostolică *Pascite gregem Dei* (23 mai 2021), prin care este reformat tot Dreptul penal canonic; *Predicate evangelium* (19 martie 2022), prin care reformează organismele Curiei Romane și Serviciul diplomatic al Sfântului Scaun.

Aș dori să închei aceste considerații, cu privire la rolul Dreptului canonic în epoca postmodernă, cu afirmațiile Papei Francisc, conținute în Discursul adresat membrilor Tribunalului Apostolic Rota Romana din data de 18 februarie 2023: „Suntem obișnuiți să credem că Dreptul canonic și misiunea de a răspândi vestea bună a lui Cristos sunt două realități separate. În schimb, este decisiv să se descopere legătura care le unește în cadrul unicei misiuni a Bisericii.

S-ar putea spune schematic: nici drept fără evanghelizare, nici evanghelizare fără drept. De fapt, nucleul Dreptului canonic se referă la bunurile comuniunii, înainte de toate Cuvântul lui Dumnezeu și sacramentele.

Fiecare persoană și fiecare comunitate are dreptul – are dreptul – la întâlnirea cu Cristos și toate normele și actele juridice tind să favorizeze autenticitatea și rodnicia acestui drept, adică a acestei întâlniri.

De aceea, legea supremă este mântuirea sufletelor, așa cum afirmă ultimul canon din Codul de Drept canonic (can. 1752)”.

¹ E. Corecco, *Paul VI et le statut du droit canonique*, în: *Paul VI et les reformes institutionnelles dans l'Eglise*, Brescia 1987, p. 13-29.

² Ioan Paul II, Constituția apostolică *Sacrae disciplinae leges* (25.1.1983), în: AAS 75 (1983-III), p. XI.

³ Paul VI, PP. Insegnamenti, vol. XI/1973, pp. 129-130.